דְּהָא אִיתְּקַשׁ [–שהרי הוקשה] הַשְׁבָּתַת שְׂאוֹר לַאֲכִילַת חָמֵץ, וַאֲכִילַת חָמֵץ הוקשה לַאֲכִילַת מַצָּה. הַשְׁבָּתַת שְׂאוֹר הוקשה לַאֲכִילַת חָמֵץ, דִּכְתִיב (שמות יב יט) 'שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם, כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה', שמשעה שנאסר החמץ באכילה נאסר אף בשהיה. וַאֲכִילַת חָמֵץ הוקשה לַאֲכִילַת מַצָּה, דִּכְתִיב (שם יב כ) 'כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ, בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת (וגו')', שמשעה שחל חיוב אכילת מצה חל איסור אכילת חמץ. וַהרי כְּתִיב בֵּיהּ בְּחיוב מַצָּה (שם יב יח) 'בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת', ואם כן כשם שחיוב מצה הוא בליל חמשה עשר, אף איסור אכילת חמץ שהוקש למצה הוא גם בליל חמשה עשר. ובשם שאיסור אכילה מתחיל מהלילה, אף איסור 'בל ימצא' שהוקש לו מתחיל מהלילה. ומעתה אין צורך לרבות ליל חמשה עשר לביעור מ'ביום הראשון', ובהכרח בא כתוב זה לרבות את יום ארבעה עשר לביעור.

שוב מקשה הגמרא: וְאֵימָא – שמא נאמר ש'ביום הראשון' בא לְרַבּוֹת לֵיל אַרְבָּעָה עָשָׂר לְבִיעוּר, ומנין לנו שחיוב זה הוא רק ביום ארבעה עשר. מתרצת הגמרא: 'בַּיּוֹם הראשון' כְּתִיב, ולא בלילה.

שוב מקשה הגמרא: וְאֵימָא – שמא נאמר שזמן הביעור הוא מְצַפְּרָא – מבוקר יום ארבעה עשר, ומנין שהוא רק מחצות היום. מתרצת הגמרא: נאמר 'אך ביום הראשון', ו'אַךְ' שמשמעו מיעוט חָלָק יום זה לשנים, שמקצתו מותר ומקצתו אסור, ומכאן שרק חציו השני חייב בהשבתת החמץ ולא כולו.

הגמרא מביאה הוכחה אחרת לכך שזמן ההשבתה הוא ביום ארבעה עשר: בברייתא שנשנתה דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא [–שנינו], מָצִינוּ לְיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בניסן שֶׁנִּקְרָא 'ראשון', שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת'. אם כן אף מה שנאמר 'ביום הראשון תשביתו' הוא יום ארבעה עשר. הגמרא מביאה מקור נוסף לדין האמור: רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, 'ראשון' דְּמַעְיְקָרָא [–קודם] מַשְׁמַע, וכמו דְּאָמַר קְרָא (איוב טו ז) 'הֲרִאשׁוֹן אָדָם תִּוָּלֵד'. שכאשר התלונן איוב על עוונשו אמר לו רעו אליפז התימני, וכי קודם לאדם הראשון נולדת, עד שידעת לקיים את כל מצוות הבורא. הרי שמשמעות 'ראשון' היא 'קודם', ואם כן אף מה שנאמר 'שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו', הוא יום ארבעה עשר שקודם לשבעת הימים שנזכרו לפניו.

מקשה הגמרא: אֶלָּא מֵעַתָּה, מה שנאמר במצות לולב (ויקרא כג לט–מ) 'תָּחֹגּוּ אֶת חַג ה' שִׁבְעַת יָמִים וגו' וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר' וגו', הָכִי נַמִּי [–גם כן] שם נפרש שֶׁרִאשׁוֹן דְּמַעְיְקָרָא [–קודם] מַשְׁמַע, ויהיה זמן מצוה זו בארבעה עשר בתשרי הקודם לשבעת ימי חג הסוכות. מתרצת הגמרא: שָׁאנֵי הָתָם במצות לולב שבודאי זמנה הוא בחמשה עשר, משום דִּכְתִיב בה בהמשך הכתוב 'וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים', מַה היום השביעי של שבעת ימים אלו הוא היום השביעי לֶחָג, אַף 'ביום הראשון' שנכתב לפניהם הוא היום הראשון לֶחָג, ולא יום י"ד.

שוב מקשה הגמרא: הָכָא נַמִּי כְּתִיב – הלא גם כאן במצות תשביתו נאמר 'אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שִׂבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ', ואף כאן יש לומר, שכשם שהיום השביעי הוא שביעי של פסח, אף היום הראשון הוא הראשון לפסח. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא 'אך ביום ראשון', ה"א של 'הָרִאשׁוֹן' לָמָּה לִי, אלא שְׁמַע מִינָּהּ מיתור זה לְכַדַּאֲמָרַן – כאמור, ש'הראשון' הוא היום הקודם לשבעת ימי הפסח.

שוב מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן הָתָם בלולב נַמִּי יש לשאול, ה"א של 'הָרִאשׁוֹן' לָמָּה לִי, ומיתור זה יש ללמוד שכוונת הכתוב היא ליום י"ד. עוד מקשה הגמרא: וְתוּ קשה, הָתָם בחג הסוכות דִּכְתִיב (שם כג לט) 'תָּחֹגּוּ אֶת חַג ה' שִׁבְעַת יָמִים, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן', אֵימַר [–גם תאמר] ש'רִאשׁוֹן' דְּמַעְיְקָרָא [–קודם] מַשְׁמַע, ויום ארבעה עשר הקודם לשבעת הימים שנכתבו לפניו יהיה שבתון ויאסר בעשיית מלאכה. מתרצת הגמרא על קושייתה השניה: שָׁאנֵי הָתָם בסוכות, דְּאָמַר קְרָא 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן', מַה שְׁמִינִי עצרת הוא שְׁמִינִי דְּחָג, אַף רִאשׁוֹן הוא רִאשׁוֹן דְּחָג, ולא ארבעה עשר. שואלת הגמרא: אם כן ה"א של 'הָרִאשׁוֹן' לָמָּה לִי. משיבה הגמרא: ה"א זו באה לְמַעוּטֵי [–למעט] חוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מאיסור עשיית מלאכה.

מקשה הגמרא: הלא היתר מלאכה בחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מִ'ביום הָרִאשׁוֹן שבתון' וּמ'ביום הַשְּׁמִינִי שבתון' נָפְקָא, שכן מכך שנאמר שבתון רק על ימים אלו מוכח שחול המועד אינו שבתון. מתרצת הגמרא: מכל מקום אִיצְטְרִיךְ [–צריך] לה"א יתירה כדי למעט את חול המועד משבתון. משום דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – שהיה עולה בדעתך לומר, הוֹאִיל דִּכְתַב רַחֲמָנָא 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי' בוי"ו, וְי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן – על ימי חול המועד הקודמים לו, ובא לרבות דַּאֲפִילּוּ בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד יש דין שבתון, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו ייתור הה"א של 'הראשון', שחולו של מועד אינו שבתון. דוחה הגמרא תירוץ זה: וְלֹא לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא לֹא וְי"ו של 'וביום השמיני', וְשוב לֹא יהיה צורך בה"א של 'הראשון' למעט חולו של מועד משבתון. עוד מקשה הגמרא: וְתוּ קשה, הָתָם בפסח דִּכְתִיב (שם כג ז) 'בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם', גם שם תאמר ש'רִאשׁוֹן' דְּמַעְיְקָרָא מַשְׁמַע, ויום י"ד הקודם ל'שבעת ימים מצות תאכלו' שנזכרו בכתוב שלפניו יהיה אסור בעשיית מלאכה.

הגמרא מתרצת את דברי רב נחמן בר יצחק באופן אחר: לעולם 'הראשון' הוא היום הקודם לימים שנזכרו בסמוך לו, ומה שנאמר 'ביום הראשון תשביתו' אמור על יום י"ד בניסן, אֶלָּא הָנֵי [–אלו] שִׁלְשָׁה 'רִאשׁוֹן' שנאמרו בולולב, ובשבתון של סוכות, ובאיסור מלאכה בפסח, מִיבָּעֵי לֵיהּ [–נצרכים] לְדרשה אחרת כְּדִרְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, ואינם מתפרשים כמשמעותם, אלא מסיבה אחרת נקראו בשם 'ראשון'. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בְּשֶׁכֵּר קיום שִׁלְשָׁה דברים אלו שנקראו ראשונים על שם שנצטוו עליהם 'ביום הראשון', זָכוּ ישראל לִשְׁלשָׁה דברים שקרויים 'ראשון', לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עָשָׂו, לִבְנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלִשְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ. יזכו לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עָשָׂו שקרוי 'ראשון', כִּדִכְתִיב (בראשית כה כה) 'וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר'. ויזכו לִבְנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הקרוי 'ראשון', כִּדִכְתִיב בו (ירמיה יז יב) 'כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ'. ויזכו לִשְׁמוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ הקרוי 'ראשון', כִּדִכְתִיב בו (ישעיה מא כז) 'רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם, וְלִירוּשָׁלַם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן'.

הגמרא מביאה מקור אחר לחיוב השבתה בי"ד: רָבָא אָמַר, מֵהָכָא למדנו שזמן ביעור החמץ הוא בחצות יום י"ד בניסן, שנאמר (שמות לד כה) 'לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי', ויש לדרוש מכתוב זה, לֹא תִשְׁחַט את קרבן הַפֶּסַח וַעֲדַיִן חָמֵץ קַיָּים ולא הגיע זמן ביעורו. ומאחר ששחיטת הפסח כשירה מחצות יום י"ד, אף זמן השבתת החמץ הוא באותה שעה. שואלת הגמרא: וְאֵימָא – שמא נאמר שְׁכָל חַד וְחַד כִּי שָׁחִיט – כל אחד ואחד יתחייב בהשבתה בזמן שהוא שוחט את הפסח, שהרי אפשר לשוחטו עד הלילה, ומנין לנו שזמן חיוב אחד הוא לכולם. משיבה הגמרא: מסתבר שבִּזְמַן שְׁחִיטָה אָמַר רַחֲמָנָא [–אמרה התורה] שיש להשבית את החמץ, שכן לא חילקה בין אדם אחד לחברו, אלא נתנה זמן השבתה אחד לכולם בחצות היום, שהוא הזמן הראוי לשחיטה.

הגמרא מביאה סיוע לדברי רבא מדברי רבי ישמעאל בברייתא: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – כך שנינו בברייתא, מה שנאמר 'אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם' הוא מֵעֲרֶב יוֹם טוֹב. אוֹ [–שמא תאמר] אֵינוֹ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב עַצְמוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי', לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וַעֲדַיִן חָמֵץ קַיָּים, ומכאן שזמן ההשבתה הוא בחצות יום ארבעה עשר שהוא זמן שחיטת הפסח. דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.

הברייתא מביאה שיטות אחרות במקור דין זה: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ לומר ל'לא תשחט על חמץ' כדי ללמדנו שההשבתה היא בי"ד, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר, 'אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם', וַהרי כְּתִיב (שם יב טז) 'וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, כָּל מְלָאכָה לֹא (תעשו) [יֵעָשֶׂה בָהֶם]', וּמָצִינוּ לְהַכְעָרָה שֶׁהִיא אַב מְלָאכָה האסורה ביום טוב כשאינה לצורך אוכל נפש, והרי שריפת חמץ אינה לצורך זה, ואם כן לא יתכן שציוותה התורה לשרוף את החמץ ביום ראשון של פסח,

המשך בעמוד כז

אלא בהכרח שזמן ביעור החמץ הוא בערב פסח.

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ להוכחה זו, שהֲרֵי מה שהוּא [–הכתוב] אוֹמֵר 'אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם' בהכרח כוונתו מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב. אוֹ [–שמא תאמר] אֵינוֹ אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַךְ' שהוא לשון מיעוט, הרי שחָלַק הכתוב את היום הראשון לשנים, וציוה להשבית את החמץ רק בחציו ולא בכולו. וְאִי בְּיוֹם טוֹב עֲצְמוֹ מדבר הכתוב, מִי שָׁרֵי – וכי מותר להשהות את החמץ עד חצות היום, הָא אִיתְּמַר [–הלא הוקשה] הַשְׁבָּתַת שְׂאוֹר [–איסור 'בל ימצא'] לַאֲכִילַת חָמֵץ, וַאֲכִילַת חָמֵץ הוקשה לַאֲכִילַת מַצָּה, ומאחר שאכילת מצה הוא בליל חמשה עשר, אף זמן איסור אכילת חמץ ואיסור 'בל ימצא' הוא מליל חמשה עשר. ואם כן לא יתכן שזמן השבתתו הוא בחצות יום חמשה עשר, אלא בהכרח שהוא בחצות יום ארבעה עשר.

רבא מוכיח מדברי רבי עקיבא שהובאו לעיל שלשה דינים: אָמַר רָבָא,

שְׁמַע מִינָּהּ – יש להוכיח מִדבריו דְּרַבִּי עֲקִיבָא שאסר ביעור חמץ ביום טוב משום שהוא אב מלאכה, תֵּלָת [–שלשה] דינים. שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מדבריו, שאֵין בִּיעוּר חָמֵץ אֶלָּא בִּשְׂרֵיפָה. שכן מחלוקת תנאים היא במשנה להלן (כא.) במצות ביעור חמץ, לדעת חכמים היא מתקיימת אף על ידי פירור החמץ וזרייתו לרוח או זריקתו לים, ולדעת רבי יהודה אינה מתקיימת אלא בשריפה. וממה שאמר רבי עקיבא שלא יתכן שציותה התורה לבער חמץ ביום טוב משום שיש בו איסור מלאכה, מוכח שהוא סובר כרבי יהודה, שהביעור הוא דווקא בשריפה. שהרי לדברי חכמים אפשר לבערו ביום טוב על ידי השלכתו לים או האכלתו לכלבים, ובאופנים אלו אין משום איסור מלאכה.

וּשְׁמַע מִינָּהּ – ועוד יש להוכיח מדברי רבי עקיבא, שהַכְשָׁרָה לְחַלֵּק יָצְאת. שכן כל המלאכות האסורות בשבת נכללות במה שנאמר (שמות כ ט) 'לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה', ואילו מלאכת הבערה נכתבה בפני עצמה, שנאמר (שם לה ג) 'לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת'. ונחלקו תנאים (שבת ע.) בטעם הדבר. לדעת רבי יוסי הבערה ללאו יצאת, ללמדנו שאין דינה ככל שאר המלאכות שחייבים על זדונן סקילה ועל שגגתן חטאת, אלא היא אסורה באיסור לאו בלבד, ויש בה רק עונש מלקות. ורבי נתן סובר, שאף הבערה היא בסקילה וחטאת, ונכתבה בפני עצמה כדי ללמדנו דין חילוק מלאכות בשבת. שאף על פי שכל שלשים ושתע המלאכות של שבת כלולות באזהרה אחת של 'לא תעשה כל מלאכה', וכן בכרת אחת של 'כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא' (שם לא יד), מכל מקום העושה כמה מלאכות אפילו בהעלם אחד [–בשגגה אחת] חייב חטאת על כל אחת ואחת. וממה שאמר רבי עקיבא 'מצינו להבערה שהיא אב מלאכה' מוכח שלשיטתו היא מלאכה גמורה, וכדברי רבי נתן שלחלק יצאת, ולא כדברי רבי יוסי הסובר שללאו יצאה, ואינה אב מלאכה.

וּשְׁמַע מִינָּהּ – ועוד יש להוכיח מדברי רבי עקיבא, שלֹא אָמְרִינַן [–שאין אומרים] ביום טוב, הוֹאִיל וְהוּתְּרָה מלאכת הַבְעָרָה לְצוֹרֶךְ הוּתְּרָה נַמִּי שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ. שכן מלאכת יום טוב הותרה לצורך אוכל נפש, כבתוב ביום טוב של פסח (שם יב טז) 'אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם'. ונחלקו תנאים בדין זה, לדעת בית שמאי לא הותרה מלאכה אלא כשהיא נעשית לצורך אוכל נפש, אך לדעת בית הלל כל מלאכה שעיקרה לצורך אוכל נפש מותרת אף כשנעשית שלא לצורך זה. ואף הבערה היא מלאכת אוכל נפש, שכן היא צורך הבישול, ולדעת בית הלל יש להתירה אף שלא לצורך זה. וממה שאמר רבי עקיבא שלא יתכן שזמן הבערת חמץ הוא בט"ו משום איסור מלאכה שבה, מוכח שהוא סובר כבית שמאי, שלא הותרה הבערה אלא כשהיא נעשית לצורך בישול, ולא לצורך אחר.

הברייתא שלפנינו דנה באיסור 'בל יראה' ו'בל ימצא': תָּנוּ רַבָּנָן, מה שנאמר (שמות יב יט) 'שִׁבְעַת יָמִים שְׂאוֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – למה נאמר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם יג ז) ['וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְ]לֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאוֹר בְּכָל גְּבוּלֶךָ', ואף חמץ שבבתים בכלל איסור זה. אלא לְפִי [–ממה] שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאוֹר', משמע ששאור טמון שאינו נראה לעין אין עוברים עליו. וכן ממה שנאמר 'לך' משמע שדווקא שאור שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שאור שֶׁל אֲחֵרִים [–של נכרים] וְשֶׁל גָּבוֹהַּ [–הקדש]. ואם כן יָכוֹל [–שמא תאמר] שאם ירצה יַטְמִין בפסח חמץ שלו בביתו באופן שלא יראה לעינים, וכן אם ירצה יְקַבֵּל פִּקָּדוֹנוֹת של חמץ מִן הַנָּכְרִי ויחזיקם בביתו אפילו כשהם נראים, משום שאינם שלו. לפיכך תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב, 'לֹא יִמָּצֵא' ברשותך כלל, ואפילו כשאינו נראה לעין, ואפילו כשאינו שלך אלא הוא פקדון של נכרי.

ממשיכה הברייתא ואומרת: אֵין לִי לאסור מ'לא ימצא' אֶלָּא בְּחמץ של נָכְרִי שֶׁלֹּא כִּיבְּשָׁתּוֹ תחת ידך, וְגם אֵין הנכרי שָׁרוּי [–גר] עִמְּךָ בָּחָצֵר, אבל חמץ של נָכְרִי שֶׁכִּיבְּשָׁתּוֹ תחת ידך וממונו בכמונך, וְכן של נכרי שֶׁשָּׁרוּי עִמְּךָ בָּחָצֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא יִמָּצֵא'. מקשה הגמרא: כְּלַפֵּי לֵייא [–להיכן] פונה דבר זה, הרי מצד הסברא יש לומר להיפך, שהרי אם בנכרי שאינו כבוש תחת ידך ואינו גר יחד אתך אתה עובר על חמצו, כל שכן שאם הוא כבוש תחת ידך וממונו בכמונך, או שגר יחד עמך, שאתה עובר על חמצו, ומדוע עלה על דעת הברייתא להקל בו. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבַּיֵי, אִיפּוּךְ – יש להפוך את גירסת הברייתא, וכך יש לשנותה, 'אין לי אלא נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר, נכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר מנין, תלמוד לומר לא ימצא'. שממה שנאמר 'לא ימצא' ולא נאמר 'לא תמצא', משמע שבשום אופן לא ימצא.

הגמרא מביאה פירוש אחר בדברי הברייתא: רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוּךְ [–לא תהפוך] את דברי הברייתא, וְאַרַישָׁא קָאֵי – ודבריה מוסבים על מה ששנינו ברישא, חמץ שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ. ועל כך שואלת הברייתא, אֵין לִי שאין אתה עובר על חמצו של נכרי, אֶלָּא בְּנָכְרִי שֶׁלֹּא כִּיבְּשָׁתּוֹ וְאֵין שָׁרוּי עִמְּךָ בָּחָצֵר, אבל נָכְרִי שֶׁכִּיבְּשָׁתּוֹ וְשָׁרוּי עִמְּךָ בָּחָצֵר, מַנִּין שאין אתה עובר על חמצו. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'לֹא יִמָּצֵא'.

מקשה הגמרא על התירוץ של רבא: וְרַבִּי תַּנָּא מֵיהַדַּר אַהֵיתֵירָא וְנַסֵּיב לָהּ קְרָא לְאֵיסּוּרָא – הלא לדברי רבא מבקש התנא להביא מקור להיתר חמץ של נכרי שכיבשתו, ואיך הוא מביא על כך את הכתוב 'לא ימצא' שמשמע ממנו איסור. מתרצת הגמרא: כך היא כוונת התנא בתשובתו, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר באיסור 'לא יראה' האמור על שאור הנמצא בגבולין 'לְךָ' 'לְךָ' תְּרֵי וְיִמְנֵי [–שתי פעמים], פעם אחת בפרשת בא (שמות יג ז) 'ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך', ופעם אחת בפרשת ראה (דברים טז ד) 'ולא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים'. ומאחר ש'לך' אחד אינו ענין ל'לא יראה', שהרי כבר נאמר במקום אחר, תנהו ענין ל'לא ימצא'. וכך יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם'. ולהלן תבואר דרשה זו. עוד שואלת הברייתא: ממה שנאמר 'לא ימצא בבתיכם', אֵין לִי אֶלָּא חמץ שֶׁנמצא בְּבָתֵּיכֶם שהוא מצוי אצלכם בכל עת, אבל חמץ הנמצא בְּבוֹרוֹת בְּשִׂיחִין וּבְמְעָרוֹת שברשותכם מִנַּיִן שעוברים עליו. תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא יראה לך שאור בְּכָל גְּבוּלֶךָ', בכל מקום שהוא ברשותך.

ממשיכה הברייתא ואומרת: וַעֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר, שדווקא בחמץ שבְּבָתִּים שנאמר בו 'לא ימצא בבתיכם' עוֹבֵר גם מְשׁוּם 'כַּל יֵרָאֶה', וְגם משום 'כַּל יִמָּצֵא', וְגם משום 'כַּל יַטְמִין' בחמץ טמון שאינו נראה לעין, וְגם משום 'כַּל יְקַבֵּל פִּקְדוֹנוֹת מִן הַנָּכְרִי' אתה עובר על חמץ של נכרי המופקד בידך, שהרי בבתים לא נאמר 'לך'. אבל בחמץ שבְּגְבוֹלִין [בבורות שיחין ומערות] שנאמר בו 'לך', עדיין יש לומר שדווקא חמץ שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה חמץ שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ, ואפילו הוא מופקד בידך יהיה מותר בראייה. ומַנַּיִן לנו לְהָבִיא אֶת החומר הָאָמוּר שֶׁל חמץ זֶה שבבתים, בְּחמץ זֶה שבגבולין, ולאסור גם בגבולין חמץ טמון וחמץ של נכרי. וְכן מנין לנו ליתן את קולתו שֶׁל חמץ זֶה שבגבולין, בְּחמץ זֶה שבבתים, ולהתיר אף בבתים חמץ שאינו שלו. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'שְׂאוֹר' 'שְׂאוֹר' לְגְזֵרָה שָׁוָה. שהרי נֶאֱמַר 'שְׂאוֹר' בְּבָתִּים ככתוב 'שְׂאוֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם', וְנֶאֱמַר 'שְׂאוֹר' בִּגְבוּלִין ככתוב 'וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאוֹר בכל גבולך', מַה שָּׁאוֹר הָאָמוּר בְּבָתִּים עוֹבֵר עליו מְשׁוּם 'כַּל יֵרָאֶה' 'כַּל יִמָּצֵא' וְ'כַּל יַטְמִין' וְ'כַּל יְקַבֵּל פִּקְדוֹנוֹת מִן הַנָּכְרִים', אַף שְׂאוֹר הָאָמוּר בִּגְבוּלִין עוֹבֵר מְשׁוּם 'כַּל יֵרָאֶה' וְ'כַּל יִמָּצֵא' וְ'כַּל יַטְמִין' וְ'כַּל יְקַבֵּל פִּקְדוֹנוֹת מִן הַנָּכְרִים'. וְכן למדנו מגבולין לבתים, מַה שְּׂאוֹר הָאָמוּר בִּגְבוּלִין דווקא כשהוא שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אותו, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה חמץ שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ, אַף שְׂאוֹר הָאָמוּר בְּבָתִּים דווקא כשהוא שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אותו, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה חמץ שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ. ולהלן יבואר באיזה אופן חמץ של אחרים אסור, ובאיזה אופן הוא מותר.

הגמרא מפרשת את תחילת דברי הברייתא: אָמַר מַר – הובא לעיל בברייתא, אֵין לִי שעובר אף על חמץ של נכרי, אֶלָּא בְּנָכְרִי שֶׁלֹּא כִּיבְּשָׁתּוֹ וְאֵין שָׁרוּי עִמְּךָ בָּחָצֵר, אבל נָכְרִי שֶׁכִּיבְּשָׁתּוֹ וְשָׁרוּי עִמְּךָ בָּחָצֵר, מַנַּיִן שעובר הישראל על חמצו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא יִמָּצֵא'. מקשה הגמרא: כְּלַפֵּי לֵייא [–להיכן] פונה דבר זה, הרי מצד הסברא יש לומר להיפך, שהרי אם בנכרי שאינו כבוש תחת ידך ואינו גר יחד אתך אתה עובר על חמצו, כל שכן שאם הוא כבוש תחת ידך וממונו בכמונך, או שגר יחד עמך, שאתה עובר על חמצו, ומדוע עלה על דעת הברייתא להקל בו. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבַּיֵי, אִיפּוּךְ – יש להפוך את גירסת הברייתא, וכך יש לשנותה, 'אין לי אלא נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר, נכרי שלא כיבשתו ואין שָׁרוּי עִמְּךָ בָּחָצֵר, אבל נָכְרִי שֶׁכִּיבְּשָׁתּוֹ וְשָׁרוּי עִמְּךָ בָּחָצֵר, מַנַּיִן שאין אתה עובר על חמצו. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'לֹא יִמָּצֵא'.

מקשה הגמרא על התירוץ של רבא: וְרַבִּי תַּנָּא מֵיהַדַּר אַהֵיתֵירָא וְנַסֵּיב לָהּ קְרָא לְאֵיסּוּרָא – הלא לדברי רבא מבקש התנא להביא מקור להיתר חמץ של נכרי שכיבשתו, ואיך הוא מביא על כך את הכתוב 'לא ימצא' שמשמע ממנו איסור. מתרצת הגמרא: כך היא כוונת התנא בתשובתו, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר באיסור 'לא יראה' האמור על שאור הנמצא בגבולין 'לְךָ' 'לְךָ' תְּרֵי וְיִמְנֵי [–שתי פעמים], פעם אחת בפרשת בא (שמות יג ז) 'ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך', ופעם אחת בפרשת ראה (דברים טז ד) 'ולא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים'. ומאחר ש'לך' אחד אינו ענין ל'לא יראה', שהרי כבר נאמר במקום אחר, תנהו ענין ל'לא ימצא'. וכך

המשך בעמוד קמט

תדרשנו, אף חמץ של נכרי שכיבשתו והוא מצוי אצלך, מכל מקום אינך עובר עליו עד שיהיה שלך.

הגמרא מפרשת את המשך דברי הברייתא: **אָמַר מַר** – הובא לעיל בברייתא, **יָכוֹל יַמְתִּין וְיִקָּבֵל פְּקֻדּוֹנוֹת מִן הַנָּכְרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא יִמָּצֵא'**, שעובר אף על חמץ שאינו נראה לעין וכן על חמץ של נכרים שהופקד אצלו. מקשה הגמרא: **הָא אָמְרַת** [–הרי אמרת] **בְּרֵישָׁא, שָׁלְךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים וְשֶׁל גָּבוֹהַּ.** מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה ששנינו שחמץ של נכרי אסור, הוא באופן **דְּקַבִּיל עֲלֵיהּ** [–שקיבל עליו] הישראל **אַחֲרָיוּת** על החמץ שהופקד אצלו, ועל כן הוא נחשב כממונו. **וְהָא** – ומה ששנינו ברישא שאין עוברים עליו, הוא באופן **דְּלָא קַבִּיל עֲלֵיהּ** [–שלא קיבל עליו] הישראל **אַחֲרָיוּת.**

הגמרא מביאה את דברי רבא המבארים את החילוק האמור: **כִּי הָא** [–כמו] **דַּאֲמַר לְהוּ** [–להם] **רָבָא לִבְנֵי מָחוֹזָא עירו, בְּעִירוּ חֲמִירָא דְּבֵנֵי חֵילָא מַכַּתַּייְכוּ** – עליכם לבער לפני פסח את החמץ של אנשי חיל המלך המופקד בידכם כדי לתקנו ולהכינו לאכילה בעבורם, **בֵּין דְּאִילּוּ מִינֵּנַג וְאִילּוּ מִיתְּבִיד בִּרְשׁוּתַייְכוּ כָּאֵי וְכָעִיתּוּ לְשַׁלּוּמֵי** – מאחר שאם יגנב או יאבד חמץ זה הרי הוא תחת אחריותכם, ותתחייבו לשלם תמורתו, על כן **כְּדִילְכוֹן דָּמֵי** – הרי הוא כממון שלכם, **וְאָמוּר** הוא עליכם ב'בל יראה ו'בל ימצא'.

הגמרא מקשה על מה שמבואר בברייתא שבקיבל עליו אחריות חייב כיון שנחשב כממונו: שנינו במשנה במסכת בבא קמא (עד:), שהגונב קדשי מזבח פטור מכפל ומתשלומי ארבעה וחמשה, משום שנאמר בחיובים אלו (שמות כב ו) 'וגונב מבית האיש', ומיעטו חכמים 'מבית האיש' ולא מבית הקדש, שמאחר שקדשים הם ממון גבוה ואינם ממון הבעלים, אין הגנב מתחייב בתשלומי גניבה. אבל רבי שמעון אומר, שאם הם קדשים שהמקדיש חייב באחריותם, ואם נגנבו או אבדו עליו להביא קרבנות אחרים תחתיהם, חייב הגנב לשלם לו תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. שכן אף שהם ממון גבוה, מכל מקום מאחר שאיבודם גורם למקדיש הפסד ממון משום שיצטרך להביא אחרים תחתיהם, וקיומם מונע ממנו הפסד זה, הרי הם נחשבים כממונו.

מקשה הגמרא: **הָנֵיחָא** – מובנים דברי הברייתא **לְמַאן דְּאָמַר** [–לרבי שמעון הסובר] **'דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי'**, שעובר אדם על חמץ שנתחייב באחריותו, שכן משום שקיומו גורם לו לריוח ממון הרי הוא נחשב כממונו. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** 'דבר הגורם לממון **לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי', מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה יש לנו לומר בטעם מה שהוא עובר עליו. מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָכָא** – שונה הדין כאן בחמץ, משום **דְּאָמַר** הכתוב **'לֹא יִמָּצֵא'**, ובכך ריבה אף חמץ שנמצא תחת אחריותו.

הגמרא מביאה לשון אחרת בנידון זה: **אִיכָּא דְּאָמְרִי** – יש אומרים שכך יש להקשות, **הָנֵיחָא** – מובנים דברי הברייתא **לְמַאן דְּאָמַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי,**